

Türkmenleriň guşaklary

söweşjeň

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Türkmenleriň söweşjeň guşaklary

TÜRKMENLERİŇ SÖWEŞJEŇ GUŞAKLARY

■ Söweş guşaklary

Esgerleriň gorag esbaplary hakyndaky teswirlemede söweş guşaklarynyň beýany bolmasa, kemter gaýdar. Skiflerde, sarmatlarda, gunlarda, gadymy türkilerde, oguz türkmenlerinde guşak esger esbabynyň esasy bölegi bolupdyr. Arheologiya we ýazuw maglumatlarynyň azlyk etmegine garamazdan, söweş guşaklaryny olaryň ýerine ýetiren hyzmaty boýunça iki görnüşe bölmek bolar: bil kemerı (gaýış; ýasy metal toplumly; bezeg şaylılary bilen örtülen) □ palta gysdyrmak, gylyç we hanjar asmak üçin ulylypdyr; gorag (ýasy metal) guşaklary □ harby esbaplaryň üstünü doldurypdyr ýa-da özbaşdak gorag serişdesi hökmünde hyzmat edipdir. Bil kemerleri (insiz metal örtükli), esasan-da, garny, böwri we arkany ýapýan ýasy gorag guşaklary bela-beterlerden goraýan özboluşly dagdanyň hyzmatyny-da ýerine ýetiripdir. Ýarag ussalary guşagy bezemeklige-de uly üns beripdirler, sebäbi guşak öz esasy hyzmatyndan başga-da, egin-eşigiň bezegi bolupdyr(1). Muňa saklaryň Yssyk gorganyndan tapylan, miladydan öñki IV asyra degişli guşagyny mysal getirmek bolar. Altyn bilen ajaýyp bezelen bu guşak gujur-güýç berýän we bela-beterlerden goraýan Indranyň guşagyna meňzeş bolupdyr. Zoroastragylyk jemgyýetine girenlere ony kämillik ýaşyna ýetmegiň şahadatnamasy hökmünde beripdirler(2).

Esgerleriň bulardan başga-da □ basma nagyslar bilen bezelen, altın çayıylan we haýwan heýkeljikleriniň şekili görnüşindäki şaylar bilen bezelen baýramçylyk guşagynyň, şeýle hem ýonekey,

gündelik guşagynyň bolandygyna skif döwür mazarlaryndan tapylan tapyndylar şáyatlyk edýär(3).

Esgerlige kabul etmek däbi ýerine ýetirilende, guşak hökmäny alamat bolupdyr we sosial ýagdaýyň görkezijisi hasaplanypdyr. Esgerler ýaşlykdan başlap, söweş guşagyny guşanmak hukugyny alypdyrlar. Guşakdaky bezeg şaylarynyň we uçluklaryň sany boýunça onuň eýesiniň jemgyýetde tutýan orny, derejesi kesgitlenipdir. Söweş guşaklary, esger esbaplarynyň möhüm alamatlarynyň biri hökmünde, duşmana pahologiya taýdan uly täsir edipdir. Meselem, ''Gorkut atanyň kitabyna'' girmedik Iýegen hakyndaky oguz-türkmen rowaýatynyň gahrymany ''eýmendiriji guşakly'' gahryman hökmünde şekillendirilýär(4). Guşak häzirem türkmenleriň milli geýimleriniň aýrylmaz bölegidir.

■ ÇEŞMELER:

1. Çernenko Ýe. W. Skifskiý dospeh. □ Kiýew, 1968. S. 57-58, 63, 69, 71.
2. Akişew A. K. Isskustwo i mifologiya sakow. □ Alma-Ata. 1984. S. 40.
3. Kubarew W. D. Drewniye izwaýaniya Altaýa (Olennyye kamni) Nowosibirsk, 1979. S. 56-57.
4. Lipes R. S. Obrazy batyra i ego konýa w tyurko-mongolskom epose. -M., 1984. S. 38.

''AZIÝANYŇ GERÇEKLERİ'', Aşgabat-2012.

Öwez GÜNDÖGDYÝEW.

Taryhy makalalar